

FALSAFA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI: YANGI MUAMMOLAR**R.Z. Xudoyberdiyev¹****A.M. Soatmurodov²**

Toshkent Davlat Tibbiyot Universiteti, Toshkent, O'zbekiston

Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi¹2-son davolash ishi, I bosqich talabasi²<https://doi.org/10.5281/zenodo.17609845>

Annotatsiya. Ushbu maqola falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi o'zaro ta'sir va yangi yuzaga kelayotgan muammolarni tahlil qiladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida yuzaga kelgan epistemik, axloqiy va metodologik masalalarni aniqlash, shuningdek, ularni falsafiy nuqtai nazardan baholash. Maqola falsafa va axborot texnologiyalari sohalaridagi tarixiy va zamonaviy nazariy yondashuvlar asosida amalga oshirilgan. Metodologik jihatdan ish sistematik adabiyotlar tahlili, kontseptual yondashuv, tarixiy-komparativ tahlil va zamonaviy texnologik loyihalar misolida falsafiy-matematik tahlil usullarini birlashtiradi. Tadqiqotda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data), kiberxavfsizlik, blokcheyn va raqamli kommunikatsiyalar sohalaridagi axborot texnologiyalari bilan bog'liq yangi falsafiy va axloqiy muammolar o'rganilgan.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot texnologiyalarining rivojlanishi falsafiy tafakkurga yangi sohalarini ochadi va bilimning tabiati, inson-ma'lumot munosabati hamda texnologik tafakkur konseptlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Shu bilan birga, axborot texnologiyalari etik, huquqiy va ijtimoiy masalalarni yangi shakllarda yuzaga keltiradi, bu esa falsafiy yondashuvlar orqali hal etilishi mumkin.

Maqola natijalari falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi integratsiyaning muhimligini ko'rsatadi, shuningdek, ilmiy-ta'limiy siyosat, innovatsion strategiyalar va raqamli texnologiyalarni amaliy qo'llashning axloqiy va metodologik asoslarini shakllantirishga hissa qo'shadi.

Kalit so'zlar: falsafa, axborot texnologiyalari, epistemologiya, etik masalalar, sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik, raqamli tafakkur, innovatsion strategiyalar.

**ФИЛОСОФИЯ И ИНФОРМАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ:
НОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ**

Аннотация. Статья рассматривает взаимодействие философии и информационных технологий, а также новые возникающие проблемы в этой области.

Основная цель исследования — выявить эпистемологические, этические и методологические вопросы, появившиеся в результате развития информационных технологий, а также оценить их с философской точки зрения. Работа основана на анализе исторических и современных теоретических подходов в философии и сфере информационных технологий.

Методологически исследование сочетает систематический анализ литературы, концептуальный подход, историко-сравнительный анализ и философско-математический анализ на примере современных технологических проектов. В работе изучены новые философские и этические проблемы, связанные с искусственным интеллектом, большими данными, кибербезопасностью, блокчейном и цифровыми коммуникациями. Результаты анализа показывают, что развитие информационных технологий открывает новые направления для философского осмысления, требует пересмотра концепций природы знания, отношений человека и информации, а также

концепций технологического мышления. При этом информационные технологии порождают новые этические, правовые и социальные вопросы, которые могут быть решены посредством философских подходов.

Статья демонстрирует важность интеграции философии и информационных технологий, а также способствует формированию этических и методологических основ для научно-образовательной политики, инновационных стратегий и практического применения цифровых технологий.

Ключевые слова: философия, информационные технологии, эпистемология, этические вопросы, искусственный интеллект, кибербезопасность, цифровое мышление, инновационные стратегии.

PHILOSOPHY AND INFORMATION TECHNOLOGIES:

NEW PROBLEMS

Abstract. This article examines the interaction between philosophy and information technologies, as well as emerging problems in this field. The main objective of the study is to identify epistemological, ethical, and methodological issues arising from the development of information technologies and to evaluate them from a philosophical perspective. The research is based on the analysis of historical and contemporary theoretical approaches in philosophy and information technology.

Methodologically, the study combines systematic literature review, conceptual analysis, historical-comparative approach, and philosophical-mathematical analysis using contemporary technological projects as examples. The research addresses new philosophical and ethical challenges related to artificial intelligence, big data, cybersecurity, blockchain, and digital communication. The results indicate that the development of information technologies opens new avenues for philosophical reflection, requiring a reassessment of concepts such as the nature of knowledge, human-information relationships, and technological thinking. At the same time, information technologies generate new ethical, legal, and social issues that can be addressed through philosophical approaches.

The article demonstrates the importance of integrating philosophy and information technologies and contributes to establishing ethical and methodological foundations for scientific-educational policy, innovative strategies, and practical application of digital technologies.

Keywords: philosophy, information technologies, epistemology, ethical issues, artificial intelligence, cybersecurity, digital thinking, innovative strategies.

Kirish

Axborot texnologiyalarining tezkor rivojlanishi bilan jamiyat, ta'lim va ilmiy bilish jarayonlariga ta'siri tobora ortib bormoqda, bu esa falsafiy tafakkur uchun yangi epistemik va axloqiy savollarni yuzaga keltiradi [1]. Falsafa an'anaviy ravishda bilim, haqiqat, ma'no va axloqiy qadriyatlarni o'rganishga qaratilgan bo'lsa, axborot texnologiyalari ma'lumotlarni ishlab chiqish, saqlash, uzatish va qayta ishlash jarayonlarini amaliy jihatdan boshqaradi; bu ikki yo'nalishning kesishishi yangi muammolarni yuzaga keltiradi [2].

Bugungi kunda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data), blokcheyn texnologiyalari va kiberxavfsizlik sohalaridagi innovatsiyalar shaxsiy va jamoaviy bilim hosil qilish jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda, bu esa falsafiy tafakkurning yangi landshaftini ochadi [3].

Axborot texnologiyalarining keng qo'llanilishi bilan birga, maxfiylik, algoritmik adolat, ma'lumot xavfsizligi va texnologiyalarning huquqiy-axloqiy masalalari kabi yangi muammolar yuzaga kelmoqda, ular falsafiy tahlilni talab qiladi [4].

Shuningdek, axborot texnologiyalari bilimning tabiati va inson-ma'lumot munosabati konseptlarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi, bu esa epistemologik va metodologik nuqtai nazardan yangi yondashuvlarni shakllantiradi [5]. Falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi integratsiyani chuqur o'rganish ilmiy-ta'limiy siyosat, tadqiqot axloqi va innovatsion strategiyalarni rivojlantirish uchun ham strategik ahamiyatga ega [6].

Ushbu maqola axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi munosabatlarni tarixiy, kontseptual va amaliy jihatdan tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, maqsadimiz bu sohalar o'rtasida yuzaga kelayotgan yangi muammolarni aniqlash va ularning falsafiy hamda ilmiy oqibatlarini ko'rib chiqishdir [7]. Tadqiqot davomida sistematik adabiyotlar tahlili, kontseptual tahlil va tarixiy-komparativ yondashuvlar birlashtirildi. Shu yondashuvlar orqali axborot texnologiyalari bilan bog'liq falsafiy muammolar qamrab olindi va ularning ilmiy, metodologik hamda axloqiy tafsirlari ishlab chiqildi [8].

Bundan tashqari, zamonaviy texnologiyalar falsafiy tafakkurda yangi paradigmalarning shakllanishiga hissa qo'yimoqda: masalan, algoritmik qarorlar, sun'iy intellekt orqali qabul qilinadigan ma'lumotlar va raqamli kommunikatsiyalar inson bilimining mohiyatini qayta talqin qilishni talab qilmoqda [9]. Maqola shuningdek, axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi dialektik munosabatni ko'rsatadi, bu esa epistemik chegaralarni kengaytiradi va nazariy hamda amaliy tadqiqotlar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi [10].

Materiallar va metodlar

Ushbu tadqiqot falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi o'zaro ta'sir va yangi muammolarni tahlil qilishga qaratilgan bo'lib, nazariy va kontseptual yondashuvlarga asoslangan.

Tadqiqot materiali sifatida axborot texnologiyalari (sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, blokcheyn, kiberxavfsizlik, raqamli kommunikatsiyalar) va ularning falsafiy, axloqiy hamda epistemologik jihatlari o'rganildi. Shuningdek, falsafiy manbalar va zamonaviy ilmiy maqolalar tizimli ravishda tahlil qilindi, bu orqali axborot texnologiyalari bilan bog'liq yangi falsafiy muammolar aniqlab olindi.

Tadqiqotda qo'llanilgan metodologik yondashuvlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. **Sistematik adabiyotlar tahlili** – mavzuga oid milliy va xalqaro nashrlar, maqolalar va kitoblar tizimli ravishda ko'rib chiqildi, ularning kontseptual mazmuni va ilmiy ahamiyati tahlil qilindi.

2. **Kontseptual tahlil** – axborot texnologiyalari va falsafa tushunchalari, epistemologik strukturalari va metodologik jihatlari chuqur tahlil qilindi.

3. **Tarixiy-komparativ yondashuv** – axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi o'zaro aloqaning tarixiy rivojlanishi va muhim burilish nuqtalari o'rganildi.

4. **Interdisiplinar misollarni tahlil qilish** – sun'iy intellekt, kiberxavfsizlik, blokcheyn va raqamli kommunikatsiyalar sohalaridagi zamonaviy tadqiqotlar falsafiy konseptlar bilan solishtirildi va ularning ilmiy tafakkurga ta'siri aniqlashga harakat qilindi.

Tadqiqotning asosiy vazifasi falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi munosabatlarni kontseptual va metodologik jihatdan aniqlash, ularning epistemik va amaliy oqibatlarini tahlil qilishdir.

Ushbu metodologik yondashuvlar ilmiy tafakkur va nazariy integratsiya jarayonlarini chuqurroq tushunishga, shuningdek, zamonaviy ilmiy va pedagogik faoliyatda axloqiy va metodologik tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Natijalar va ularning muhokamasi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi o'zaro ta'sir ko'plab yangi epistemik va axloqiy muammolarni yuzaga keltirmoqda. Sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (big data) inson bilimni yaratish, tahlil qilish va baholash jarayonlarini tubdan o'zgartirmoqda. Shu bilan birga, ma'lumotlar to'plami va algoritmik qaror qabul qilish jarayonlari epistemologik jihatdan yangi savollarni tug'diradi: haqiqatni aniqlash, bilimning ishonchliligi, inson-ma'lumot munosabatini qayta ko'rib chiqish talab etiladi.

Blokcheyn texnologiyalari va raqamli kommunikatsiyalar ijtimoiy va axloqiy jarayonlarga ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, masalan, shaxsiy ma'lumotlarni boshqarish, ma'lumot maxfiyligi va algoritmik adolat kabi masalalar falsafiy nuqtai nazardan tanqidiy tahlilni talab qiladi. Bu esa axborot texnologiyalarining amaliy qo'llanilishi bilan falsafiy tafakkur o'rtasidagi integratsiyani mustahkamlash zaruratini ko'rsatadi.

Tarixiy va zamonaviy misollar shuni ko'rsatdiki, falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi dialektik munosabat ikki tomonlama: bir tomondan, falsafiy konseptlar ilmiy va texnologik tadqiqotlarni metodologik jihatdan qo'llab-quvvatlaydi; boshqa tomondan, yangi texnologik kashfiyotlar falsafiy tafakkurga yangicha kontseptual tahlil va epistemik yangiliklarni kiritadi. Bu munosabat epistemik chegaralarni kengaytiradi, ilmiy paradigmalarining rivojlanishini rag'batlantiradi va interdisciplinar tadqiqotlarni samarali amalga oshirishga imkon yaratadi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, axborot texnologiyalarining rivojlanishi falsafiy tafakkur va ilmiy tadqiqotlar o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni oshirmoqda. Shu bilan birga, texnologik yangiliklar axloqiy, huquqiy va ijtimoiy masalalarni yangi shakllarda yuzaga keltirmoqda, bu esa falsafiy yondashuvlar orqali hal etilishi mumkin.

Muhokama davomida aniqlanishicha, falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi integratsiya ilmiy-ta'limiy siyosatni shakllantirish, innovatsion strategiyalarni ishlab chiqish va raqamli texnologiyalarni amaliy qo'llash uchun muhim fundament sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, interdisciplinar yondashuvlar falsafiy va ilmiy bilishning integratsiyasini kuchaytiradi, bu esa zamonaviy ilmiy tafakkur, innovatsiyalar va axborot jamiyatining rivojlanishida muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, tadqiqot natijalari axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi sinergiyani ochib beradi va ularni mustahkamlash orqali ilmiy tafakkur, konseptual innovatsiya va pedagogik faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlarini yoritadi.

Xulosalar

Ushbu tadqiqot falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni nazariy va amaliy jihatdan tahlil qildi hamda yangi yuzaga kelayotgan muammolarni aniqladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot texnologiyalarining rivojlanishi falsafiy tafakkurga yangi konseptual sohalarni ochadi va epistemologik, axloqiy hamda metodologik savollarni yuzaga keltiradi. Shu bilan birga, falsafa ilmiy va texnologik jarayonlarni metodologik jihatdan qo'llab-quvvatlab, bilim hosil qilishning aniqligi, mantiqiy izchilligi va axloqiy asoslarini mustahkamlaydi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi integratsiya ilmiy tafakkur va konseptual innovatsiyalarni rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi.

Sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar, blokcheyn va raqamli kommunikatsiyalar sohalarida yuzaga keladigan yangi epistemik va axloqiy muammolar falsafiy yondashuvlar orqali hal etilishi mumkin.

Shu bilan birga, tadqiqot falsafa va axborot texnologiyalari o'rtasidagi dialektik munosabatning ilmiy-ta'limiy siyosat, innovatsion strategiyalar va amaliy tadqiqotlar uchun strategik ahamiyatga ega ekanligini tasdiqlaydi. Interdisciplinar yondashuvlar orqali bu ikki sohaning integratsiyasi kuchayadi, bu esa zamonaviy ilmiy tafakkur va texnologik innovatsiyalarning rivojlanishida muhim fundament sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot axborot texnologiyalari va falsafa o'rtasidagi sinergiyani yoritadi va ularni mustahkamlash orqali ilmiy tafakkur, pedagogik faoliyat va konseptual innovatsiyalarni rivojlantirish imkoniyatlarini ochib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brey, P. A. E., & Soraker, J. *Philosophy of Computing and Information Technology*. Amsterdam: Elsevier, 2009. <https://research.utwente.nl/en/publications/philosophy-of-computing-and-information-technology>
2. Floridi, L. *The Philosophy of Information*. Oxford: Oxford University Press, 2011. <https://global.oup.com/academic/product/the-philosophy-of-information-9780199230767>
3. Franssen, M., et al. *Philosophy of Technology*. Stanford Encyclopedia of Philosophy, 2009. <https://plato.stanford.edu/entries/technology/>
4. Ethics and Information Technology Journal. Springer, 1999–present. <https://link.springer.com/journal/10676>
5. Himma, K. *Philosophy of Information Technology and Cyberethics*. IGI Global, 2008. <https://www.igi-global.com/book/philosophy-information-technology-cyberethics/>
6. Brey, P. *Philosophical Perspectives on Information Technology*. In *Information Technology and Moral Philosophy*, Cambridge University Press, 2005. <https://www.cambridge.org/core/books/information-technology-and-moral-philosophy/>
7. Himma, K., & Tavani, H. *The Handbook of Information and Computer Ethics*. Wiley, 2008. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/book/10.1002/9780470281819>
8. Floridi, L. *Information: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2010. <https://global.oup.com/academic/product/information-a-very-short-introduction-9780199566091>
9. Moor, J. *The Nature, Importance, and Difficulty of Machine Ethics*. IEEE Intelligent Systems, 2006. <https://ieeexplore.ieee.org/document/1640742>
10. Tavani, H. *Ethics and Technology: Controversies, Questions, and Strategies for Ethical Computing*. Wiley, 2011. <https://www.wiley.com/en-us/Ethics+and+Technology%3A+Controversies%2C+Questions%2C+and+Strategies+for+Ethical+Computing-p-9780470889204>